Eduskunnan talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Talousvaliokunta keskiviikko 04.05.2022 klo 11.00 / VNS 2/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023–2026 (VNS 2/2022 vp)

Johdanto

Valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelma sisältää samalla vakausohjelman sekä vastaa EU:n vaatimukseen keskipitkän aikavälin budjettisuunnitelmasta.

Nykyisen hallituksen, niin kuin kaikkien edeltävienkin, päämääränä on kansalaisten hyvinvoinnin lisääminen. Tällä hallitus tarkoittaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua, korkeaa työllisyyttä- ja kestävää julkista taloutta.

Hallituksen keskeiset talouspolitiikan tavoitteet ovat: 1) työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin, 2) julkisen talouden tasapaino vuonna 2023, 3) eriarvoisuuden vähentäminen ja tuloerojen pienentäminen ja 4) hiilineutraaliutta kohti kulkeminen vuoteen 2035 mennessä. Kahta ensimmäistä kohtaa ehdollistettiin ”normaalilla kansainvälisen talouden tilanteella”, sitä kuitenkaan tarkemmin täsmentämättä.

Koronakriisin johdosta hallitus katsoi tarpeelliseksi täsmentää hallitusohjelman julkista taloutta ja työllisyyttä koskevia tavoitteita siten, että julkisen talouden velkasuhteen kasvu taittuu kuluvan vuosikymmenen puolessavälissä ja nostaa työllisyysaste 75 prosenttiin vuosikymmenen puolessavälissä kasvattaen työllisten määrää hallituksen työllisyystoimenpitein 80 000 henkilöllä vuosikymmenen loppuun mennessä.

Lienee kuitenkin selvää, että viimeisen vuoden aikana emme ole eläneet ”normaalia kansainvälistä taloustilannetta”. Toisaalta tämänhetkisten kokonaistaloudellisten ennusteiden mukaan Suomen talous tulee, huolimatta Venäjän aloittamasta sodasta Ukrainassa, vuosina 2022–2024 kasvamaan valtiovarainministeriön tuoreen ennusteen perusuran mukaan keskimäärin 1,6 prosentilla. Kasvuvauhti siis ylittää Suomen talouden arvioidun potentiaalisen kasvuvauhdin. Tämä siis tarkoittaa, että löysälle

julkisia menoja lisäävälle finanssipolitiikalle ei suhdanteiden valossa ole tarvetta.

Koronakriisi on kiistatta vaikuttanut negatiivisesti Suomen taloudelliseen tilanteeseen ja monet hallituksen toimet ovat olleet oikea-aikaisia ja oikeansuuntaisia. On kuitenkin kyseenalaista, että hallitus on koronakriisin varjolla luistanut vastuullisen talouspolitiikan harjoittamisesta siinä suhteessa, että julkisen talouden tervehdyttämistä ei ole aloitettu ja julkisen talouden rakenteellinen menojen ja tulojen epätasapaino tulee tulevina vuosina kasvamaan.

Talouden kasvun ja kestävyyden tiekartta

Hallituksen mukaan se on tähän mennessä päättänyt työllisyyttä vahvistavista toimista, jotka vuoden 2029 tasolla vahvistaisivat julkista taloutta 560 miljoonalla eurolla. Hallituksen päättämillä toimilla tavoitellaan siis 80 000 lisätyöllistä. Päätettyjä toimenpiteitä ovat mm. olleet työttömyysturvan lisäpäivistä luopuminen, ns. pohjoismainen työnhakumalli, työttömyysturvan euroistaminen, työ- ja elinkeinopalveluiden kuntasiirtoon liittyvä rahoitusuudistus ja oppivelvollisuuden laajentaminen.

On selvää, että näillä toimenpiteillä ei tulla saavuttamaan 80 000 uutta lisätyöllistä. Positiivisesti arvioiden toimenpiteet voisivat luoda noin 40–45 000 uutta laskennallista työpaikkaa, eli rakenteita uudistavia päätöksiä tarvittaisiin vielä noin 40 000 lisätyöllisen saavuttamiseksi.

Suomen Yrittäjien näkökanta on se, että osa tehdyistä toimenpiteistä ja niiden laskennalliset työllisyysvaikutukset ovat selvästi yliarvioitu. Esimerkiksi TE-keskuksista kuntiin siirtyvät työllisyyspalvelut eivät näkemyksemme mukaan tule tuottamaan laskettuja lisätyöllisiä. Työllisyyden kannalta oleelliset päätökset paikallisesta sopimisesta, ansiosidonnaisen työttömyysturvan ja sosiaalisen turvan uudistamisesta jäivät tekemättä.

Tutkimus- ja kehittämismenoihin panostaminen on järkevää, mutta se ei yksistään riitä

Hallituksen tavoite nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot neljään prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseenvuoteen 2030 mennessä on tervetullut. Tuottavuuskehityksemme on ollut viime vuodet heikkoa ja se ainakin osaltaan käy yksiin varsin voimakkaasti laskeneiden tutkimus- ja kehittämismenojen kanssa. Tutkimus- ja kehittämismenojen lisääminen sekä julkisella että yksityisellä puolella on tarpeen. Yritysten näkökulmasta usein riskipitoiset T&K-panostukset vaativat selkeän kuvan tulevasta toimintaympäristöstä. Yritykset eivät tee T&K-panostuksia jos työmarkkinat eivät ole toimivat, verotus ei ole kannustavaa ja ennakoitavaa ja työvoiman

saannissa on ongelmia. On siis pidettävä kokonaisuudesta huolta, sillä muuten kategorinen julkisten T&K-menojen lisäys voi osoittautua tehottomaksi. On olemassa tutkimustietoa siitä, että esimerkiksi työvoiman liikkuvuutta rajoittavat kilpailukieltosopimukset ja muut työmarkkinoiden jäykkyydet voivat siihen, että T&K-panostukset jäävät tehottomiksi.

Sote-uudistus ei toteutettavassa muodossa lisää tuottavuutta ja tuo säästöjä

Tuleva sote-uudistus ei tule helpottamaan julkisen talouden kestävyysvajetta. Hallitus ei ole kyennyt esittämään minkäänlaisia tosiasiallisia keinoja hidastaa kustannusten kasvua. Hyvinvointialueiden budjettirajoitteen sitovuus on nimellinen ja tosiasiallisesti valtio on sitoutunut lisärahoittamaan kustannukset.

Finanssipolitiikan linja on aktiivista mutta ei vastuullista

Hallitus sanoo toteuttavansa aktiivista ja vastuullista finanssipolitiikkaa. Näin ei kuitenkaan ole, sillä on syytä erottaa koronakriisin johdosta tehdyt toimenpiteet yleisemmästä finanssipoliittisesta linjasta. Turvallisuustilanteen heikkeneminen Euroopassa Venäjän hyökkäyssodan johdosta on hyvä peruste sille, että hallitus osoittaa merkittäviä panostuksia maanpuolustukseen, kyber- ja rajaturvallisuuteen sekä sotaa Ukrainasta pakenevien auttamiseksi.

Julkisessa taloudessa on kuitenkin rakenteellinen menojen ja tulojen välinen epätasapaino, joka ei siis ratkea nk. elvyttävällä finanssipolitiikalla. Nyt jos koskaan tulisi käydä julkisen talouden menorakenne ja -taso huolellisesti läpi ja aidosti keskittyä hyvinvointivaltion säilyttämisen kannalta tärkeiden ydintehtävien turvaamiseen. Muiden menojen rahoittaminen, ainakaan nykyisellä tasolla, ei ole perusteltua. On tehtävä elvyttävän kysyntäpolitiikan sijaan sellaisia rakenteellisia uudistuksia, jotka lisäävät avoimella sektorilla tehtyjen työtuntien määrää sekä nostaa tuottavuutta. Tällaisia uudistuksia olisivat esimerkiksi lupakäytänteiden yksinkertaistaminen, julkisen sektorin luopuminen usealla toimialalla omasta yritystoiminasta ja sosiaaliturvan uudistaminen aidosti kannustavaksi.

Valtiovarinministeriön ennusteen mukaan julkisen talouden alijäämä tulee pysymään mittavana ja velkasuhde jatkaa kasvuaan kuluvan vuosikymmenen loppua kohden. Hallitus ei siis tule pääsemään tavoitteeseensa julkisen velkasuhteen taittamisesta.

Julkisen talouden ohjaavat tavoitteet ja säännöt

Sääntöperäisen talouspolitiikan voima ja uskottavuus lepää sen varassa, että säännöistä pidetään kiinni. Jos näin ei ole, niin järjestelmän uskottavuus murentuu ja sen jälleenrakentaminen voi vaatia pitkän aikaperiodin. Hyvässä julkisen talouden hoidossa pystytään menokohteita ja -menotasoa priorisoimaan silloin, kun talous kohtaa negatiivisia eksogeenisia shokkeja. Nyt näin ei ole tehty, vaan kriisien hoitamisen varjolla on myös muita, ei niin välttämättömiä, julkisia menoja on lisätty. Tämä johtaa entistä hankalampaan julkisen talouden tilanteeseen tulevaisuudessa.

Kestävyysvajeongelma jäi hallitukselta ratkaisematta

Julkisen talouden tilanteen kohdalla ei siis ole kyse pelkästään koronakriisin tai Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamista ongelmista. Lähivuosien talouskasvu ei siis tule yksistään vahvistamaan julkisen talouden rahoitusasemaa ja julkinen talous tulee ilman määrätietoisia rakenteellisia uudistuksia pysymään selvästi alijäämäisenä. Tämä todetaan myös julkisen talouden suunnitelman taloudellisia näkymiä koskevassa osiossa.

Oleellista ei ole se, onko kestävyysvajearvio kaksi, kolme vai neljä prosenttia bruttokansantuotteesta. Merkittävää on se, että toimet kestävyysvajeen painamiseksi lähelle nollaa ovat tiedossa, mutta niiden toteuttamista lykätään vuodesta toiseen ja siten pahennetaan tilannetta pitkällä aikavälillä.

On myös huomioitava, että Suomen julkisen sektorin takausvastuut ovat erittäin korkealla tasolla. Valtiontakausten osalta Suomen takaustaso on EU-maiden korkein. Kokonaisuudessaan taloutemme on siis varsin riskiherkkä taloudellisen kehityksen suhteen.

Vastuullinen talouspolitiikka olisi edellyttänyt hallitukselta määrätietoisia rakenneuudistuksia sekä selvästi kireämpää finanssipolitiikkaa. Jälleen kerran käy niin, että seuraavien hallitusten kontolle jää alati pahenevan julkisen talouden tilanteen korjaaminen.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Petri Malinen
ekonomisti